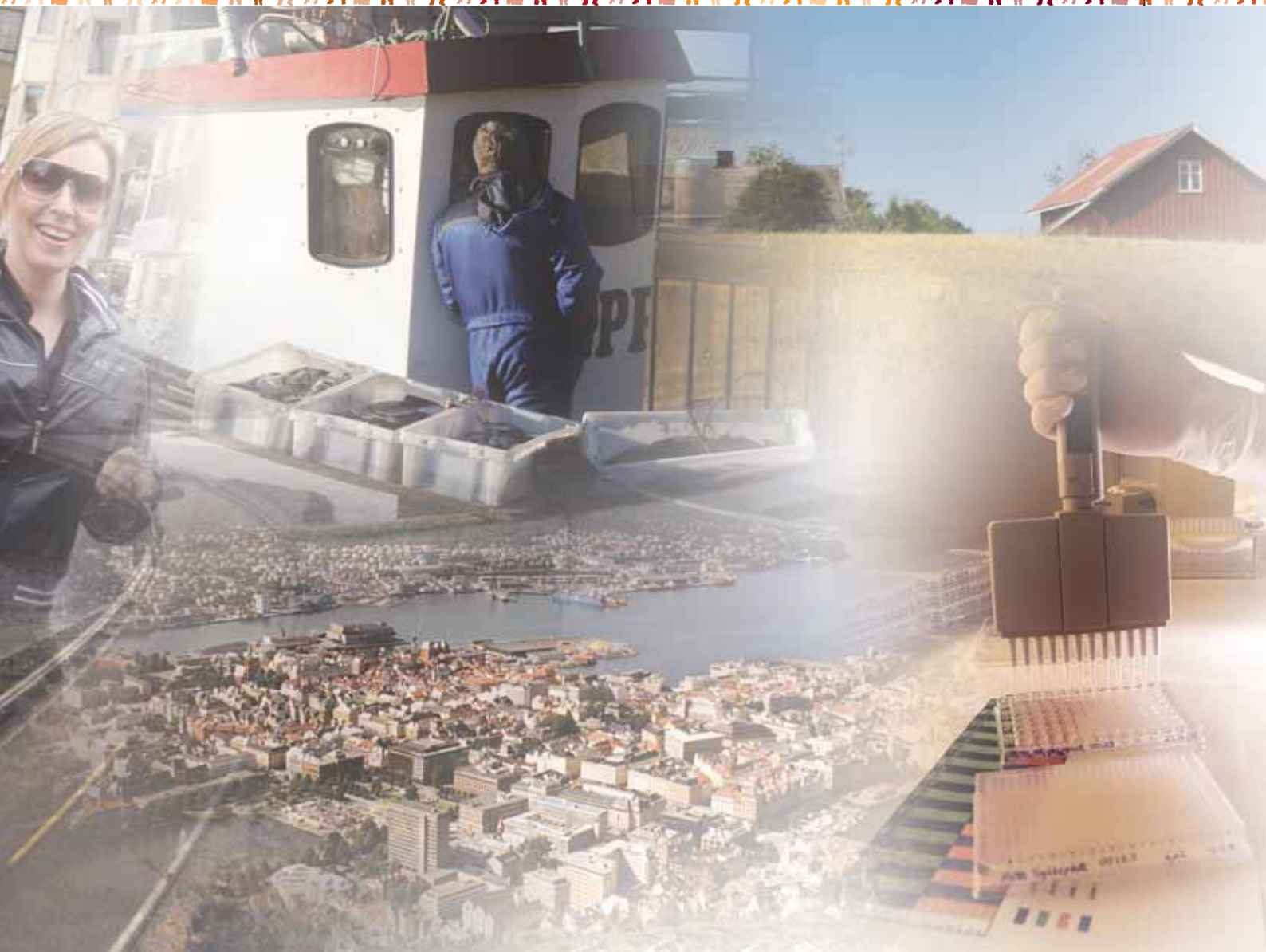

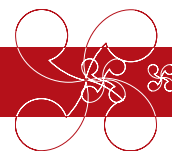

KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENTET

Ny regionalpolitikk - for ulike regionar

Globaliseringa gir nye føresetnader for regional vekstkraft

Forord frå statsråden

Regjeringa har våren 2005 lagt fram ei ny stortingsmelding om regionalpolitikken. Her presenterer Regjeringa regionalpolitiske mål, vurderingar av utfordringar i ulike delar av landet, og innsats som kan medverke til å nå måla knytte til både befolkningsutvikling og næringsutvikling.

Alle delar av landet blir påverka av at vi er ein del av ein global økonomi.

Globaliseringa gir regionar og lokalsamfunn store og nye utfordringar, som vi berre kan møte ved å auke innovasjons- og omstillingsevna i næringslivet og i arbeidslivet. Samtidig må næringslivet ha stabile, føreseielege og gode økonomiske rammevilkår som gjer bedriftene konkurransedyktige. Dette er ikkje minst viktig for dei områda av landet som er avhengige av konkurranseutsett næringsliv.

Innovasjon og nyskaping er i aukande grad avhengig av korleis vi klarer å utnytte den ressursen som ligg i den samla kompetansen som vi finn i ulike delar av landet. Det gjeld både i næringslivet, i kunnskapsmiljøa og blant offentlege styresmakter.

Regjeringa vil leggje til rette for at den enkelte skal vere fri til å busetje seg der han eller ho ønskjer. Sidan det er ein samanheng mellom busetjing og verdiskaping, må vi leggje til rette for å utnytte vekstpotensiala i alle delar av landet. Vi må også ta utgangspunkt i at veksten kjem nedanfrå. Dette krev ein politikk som er tilstrekkeleg desentralisert og differensiert til å fange opp dei ulike vilkåra for verdiskaping vi finn Noreg rundt.

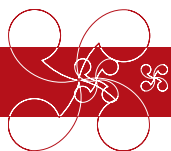
Tendensen i busetjinga er at stadig fleire bur i store og små byområde og at stader med småsenter og spreidd busetnad går ned i folketal, på grunn av både flytting og alderssamansetjing. For å utnytte ressursane i heile landet på ein god måte må vi føre ein politikk som både gjer at byveksten blir fordelt mellom og innanfor ulike landsdelar, og som styrkjer grunnlaget for busetjing og verdiskaping i sårbare område.

Den nye stortingsmeldinga byggjer på dei hovudlinjene som eg la frem for Stortinget i mi regionalpolitiske utgreiing våren 2002.

Rapportane frå Effektutvalet og Distriktskommisjonen har òg blitt nytta i meldinga. Distriktskommisjonen er mellom anna opptatt av spørsmålet om framtida til fylkeskommunane og mellomnivået i norsk politikk og forvalting. Dette vil bli behandla i neste stortingsperiode og er ikkje tema i regionalmeldinga. I kommune-proposisjonen for 2006 vil regjeringa skissere opplegget for den behandlinga.

Erna Solberg

Måla for regionalpolitikken

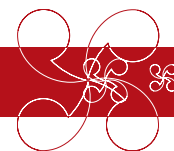
Regjeringa har som mål for regionalpolitikken å ta vare på hovudtrekka i busetjingsmønsteret og å utløyse verdiskapingspotensialet i alle delar av landet. Busetjingsmålet til regjeringa for dei neste tjue åra er ei meir balansert utvikling, der alle landsdelar har vekt i folketalet. Regjeringa legg vekt på at innsats for å fremme regionalpolitiske mål også skal medverke til å styrkje den internasjonale konkurranseevna.

Regionalpolitikken omfattar heile landet, både storbyar og bygder, og innsats på mange politikkområde er viktig for å nå måla.

Distriktspolitikken er ein del av regionalpolitikken

Distriktspolitikken utgjer eit spesielt regionalpolitisk innsatsområde, målretta mot det såkalla "distriktspolitiske verkeområdet". Regjeringa har som mål for denne innsatsen at han skal medverke til å styrkje grunnlaget for busetjing og verdiskaping i område og landsdelar med særlege utfordringar knytte til lågt folketal, tynne næringsmiljø og lange avstandar til større senter og marknader både for innbyggjarane og for næringslivet. Innsatsen skal medverke til å fremme sysselsetjing og utvikling av lønnsame verksemder og gi grunnlag for gode tenestetilbod og attraktive stader for næringsliv og innbyggjarar.

Regjeringa ønskjer å medverke til å utløyse dei ekstra vekstpotensiala i næringsmiljøa i dei aktuelle områda. Her finn vi næringsmiljø med spesielle kunnskapar innanfor både industri, forretningsretta tenesteyting og ressursbaserte næringar. Vi finn også eit mangfald av kulturar, levesett og kulturlandskap som er etablerte over generasjonar, og som har ein eigenverdi som regjeringa ønskjer å stø opp under. Det distriktspolitiske verkeområdet dekkjer både byar og bygder i Nord-Noreg og Trøndelag, og småbyar og bygdeområde i store delar av Sør-Noreg. Dei tyngste verkemidla er differensiert arbeids-givaravgift og kompensasjon for omlegging av denne ordninga, midlar til lån og tilskot til bedrifter, til næringsutvikling og til stadutvikling over budsjettet til Kommunal- og regionaldepartementet, ekstra tilskot til småkommunar og Nord-Noreg-tilskot i kommuneinntektssystemet, og fleire spesielle ordningar i tiltakszona for Nord-Troms og Finnmark.

Innrettinga og omfanget av delar av innsatsen vil bli vurdert i ulike samanhengar framover, i samband med arbeidet til Inntektssystemutvalet og i samband med endringar i reglane om offentleg støtte til næringslivet i EU/EØS frå 2007.

I tillegg kjem ein stor innsats innanfor landbruket, mellom anna grunngitt i mål om busetjing.

Sikre busetjinga og auke verdiskapinga i heile landet

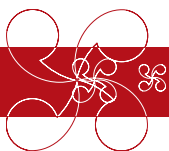
Det er ein gjensidig samanheng mellom busetjing og verdiskaping. Noreg eksporterar til dømes noregsturisme for 23 milliardar kroner i året, og turisme og reiseliv er blitt ei viktig næring for sysselsetjing og verdiskaping både i bygder og i byar. Globaliseringa er ei viktig drivkraft for utviklinga i heile landet og gir store moglegheiter, men og store utfordringar. Kva som er dei største utfordringane, vil variere frå region til region, men krava om evne til omstilling og nyskaping gjeld både i bedriftene og i samfunnet elles.

Regjeringa vil rette merksemda mot vekstpotensiala som finst i heile landet, og mot menneske som har lyst til å nytte dei. Folk med bulyst og skaparlyst skal kunne bu og verke der dei sjølve ønskjer, anten det er i ei bygd, i ein mindre by eller i ein storby. Det er eit mål å vidareutvikle store og små stader og lokal-samfunn som er unike og attraktive for næringsliv, innbyggjarar og turistar, ikkje å viske ut skilnader mellom by og bygd, eller mellom Nord-Noreg og Sørlandet. Mangfaldet og variasjonane i landet må bli sett på som ein viktig ressurs, ikkje som eit problem.

Verdiskapinga i landet skjer gjennom kjeder av gjensidig avhengige aktivitetar og kunnskapar knytte til menneske og næringsmiljø på ulike stader. Når ein stadig mindre del av befolkninga er sysselsett i primærnæringane og industrien, sjølv om produksjonen aukar, er det fordi det blir drive meir effektivt. Meir av sysselsetjinga og verdiskapinga kjem også til syne lenger ut i verdikjeda og i byane, i form av støttefunksjonar som sal og marknadsføring og forskning og utvikling.

Regionalpolitikk er ikkje ein "sektorpolitikk", og dei regionalpolitiske måla kan berre nåast gjennom ei brei tilnærming og gjennom samspel mellom ulike politikkområde og godt samarbeid mellom aktørane. For å ta vare på hovudtrekka i busetjingsmønstrer og å utnytte verdiskapingspotensiala i alle delar av landet, vil regjeringa ha:

- Ein økonomisk politikk som syt for gode og stabile rammevilkår for næringslivet, og for samfunnet elles
- Regional differensiering og desentralisering på fleire politikkområde
- Ein politikk for å fremme innovasjon og nyetableringar som er tilpassa regionale variasjonar og som er retta inn mot å styrkje regionale nærings- og kunnskapsmiljø der det er vekstkraft
- Ein brei innsats for å møte omstillingsutfordringar i område med einsidig næringsstruktur og små arbeidsmarknader
- Ei meir systematisk satsing på å utvikle attraktive mellomstore og små byregionar, saman med ein balansert vekst mellom storbyområda

Internasjonal konkurranse og økonomiske rammevilkår

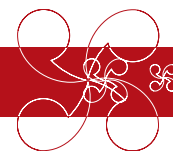
Minsking av handelshindringar og teknologisk utvikling gjer at stadig fleire næringar og bedrifter tar del i ein global konkurranse. Dei viktigaste konkurransevilkåra for norske bedrifter blir derfor lagt gjennom internasjonale og nasjonale rammevilkår. Både industrien og anna konkurranseutsett næringsliv treng gode og stabile arbeidsvilkår, t.d. når det gjeld rente- og valutatilhøve. Det vil tryggje arbeidsplassar og gi grunnlag for at nye arbeidsplassar kjem til. Ikkje minst er dette viktig for skipsverfta, oppdrettsanlegga, smelteverksindustrien og anna konkurranseutsett næringsliv som finst utanfor dei tyngste befolkningssentera.

Desentralisering og differensiert politikk

Tru på egne krefter og initiativ frå enkeltmenneske er avgjerande for å utløyse nyskaping og vekstkraft i lokalsamfunn og regionar. Veksten kjem nedanfrå, frå den enkelte bedrift og gründer, og kan ikkje blir vedtatt sentralt. Utfordringane varierer mellom bu- og arbeidsmarknadsområde av ulik storleik og med ulik funksjon i ein større regional og nasjonal samanheng. Dette tilseier at regionalpolitikk i brei forstand må vere differensiert for å vere tilpassa utfordringane i alle typar av regionar, frå utkantområde til storbyar. Regjeringa vil derfor fortsette arbeidet med å desentralisere ansvar og mynde til lokalt og regionalt nivå.

Innovasjon og nyskaping

Staten byggjer ikkje landet, men skal vere ein aktiv medspelar for å få utløyst ekstra vekstpotensial. Regjeringa har fjerna flaskehalsar for innovasjon og nyetableringar i heile landet, mellom anna gjennom skatte- og avgiftsletter. Etableringa av Innovasjon Noreg som eit nytt, heilskapleg og brukarnært

verkemiddelapparat er også eit ledd i satsinga på meir innovasjon og internasjonalisering med utgangspunkt i enkeltbedrifter og regionale næringsmiljø. Regjeringa legg vidare vekt på at eit godt utdannings- og forskningssystem og ein god infrastruktur er avgjerande for å fremme innovasjon, nyskaping og næringsutvikling i alle delar av landet.

Omstilling

Regjeringa har særleg merksemd på samfunnsutfordringar i område med ein sårbar næringsstruktur eller med svikt i næringsgrunnlaget, og ønskjer å medverke til snuoperasjonar som kan gi samfunna nye vekstmoglegheiter. Mange av desse områda er ekstra sårbare for endringar i internasjonale og nasjonale rammevilkår fordi arbeidsmarknaden er sterkt knytt til enkeltsektorar eller nokre få, utsette verksemdar. Desse områda har samstundes ressursar og næringsmiljø som er sentrale for norsk verdiskaping i marin og maritim sektor, i landbruksbasert næringsmiddelindustri, innanfor energiforedling, i reiselivsbransjen osv.

Regjeringa legg vekt på at uavhengig av kvar ein bur, skal den enkelte vere trygg på at han eller ho har tilgang til grunnleggjande offentlege tenester som utdanning og helse- og omsorgstenester.

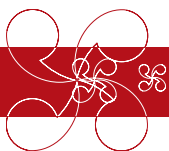
Busetjingsmålet

Vekst eller nedgang i folketal og sysselsetjing er resultat av både demografi, busetjingsval, innvandring og endringar i næringsstruktur. Sjølv om befolkninga er fordelt på alle delar av landet, bur nær 90 prosent av befolkninga i bu- og arbeidsmarknadsområde nært eit senter med minst 5 000 innbyggjarar. Tendensen er også at ein del område med småsenter og spreidd busetnad framleis vil gå noko ned i folketal. Busetjingsmålet kan ikkje bli knytt til utviklinga i enkeltkommunar. Både mål og innsats må vurderast ut frå utviklinga i større bu- og arbeidsmarknadsregionar og mellom landsdelar.

Attraktive senter og byområde

Dei langsiktige trendane tilseier at mål om ei meir balansert utvikling i busetjing der alle landsdelar har vekst, berre kan bli nådd gjennom ei fordeling av byveksten, både mellom storbyområda og mellom dei mellomstore og mindre regionane. Tenestetilbodet, arbeidsmarknaden, kompetansemiljøa osv. gjer at mellomstore og mindre byområde blir eit "lim" for busetnadsmønsteret i landsdelane. Dei mellomstore og mindre byane bør vere viktige motorar for regional utvikling i sitt omland, på same måte som storbyområda bør vere motorar for utviklinga i landsdelane.

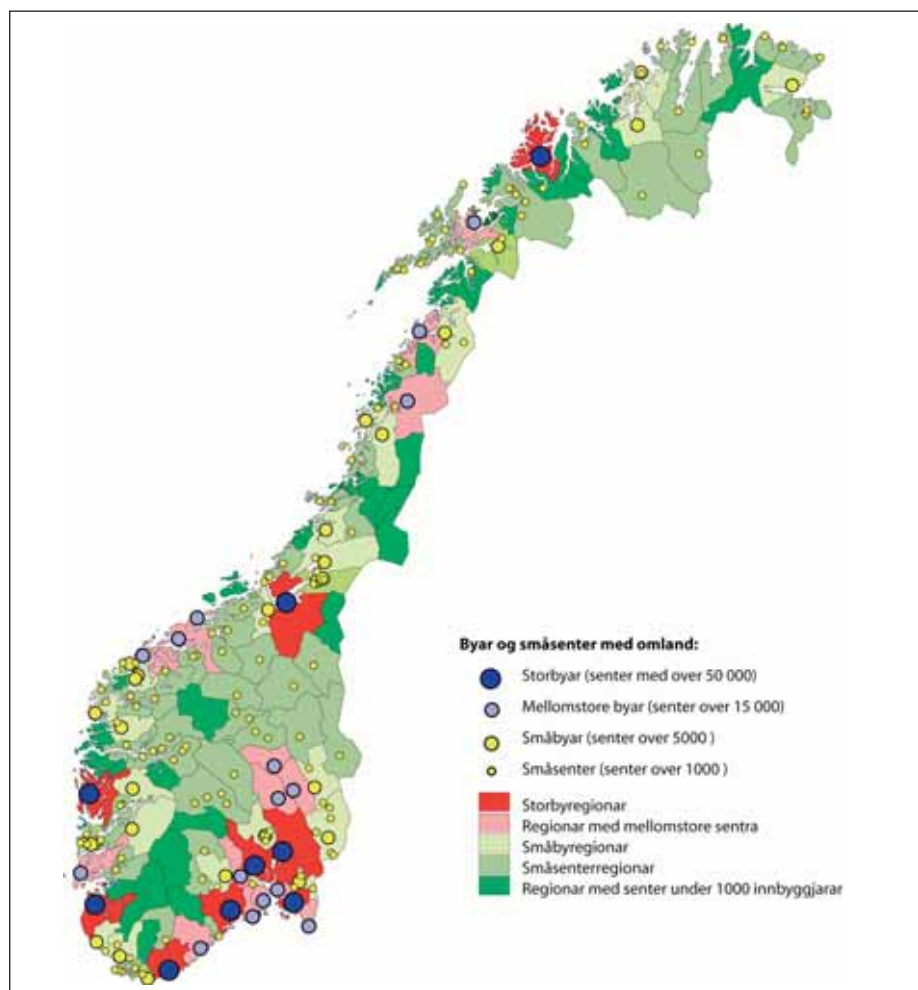
Innsats for å nå regionalpolitiske mål

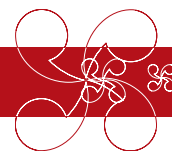
Innsats på mange politikkområde medverkar på ulike måtar til å nå regionalpolitiske mål. Regjeringa legg vekt på at ulike typar av innsats må sjåast i samanheng og understøtte kvarandre, slik at den samla effekten blir best mogleg.

Differensiert politikk, desentralisering og samarbeid

- **Ulik politikk for ulike regionar:** Regjeringa legg vekt på at det blir ført ein politikk tilpassa utfordringar og behov i ulike typar av regionar og i ulike delar av landet.

- **Desentralisering:** Regjeringa vil vidareføre arbeidet med å desentralisere ansvar og mynde til offentlege aktørar regionalt og lokalt, og vil leggje til rette for samarbeid mellom kommunar, fylkeskommunar, statlege organ, næringsliv, FoU-miljø og høgre utdanning.
- **Samarbeid regionalt og lokalt:** Regjeringa legg stor vekt på regionalt og lokalt samarbeid om verkemiddel som er desentraliserte eller delegerte til regionalt og lokalt nivå. Som regionale utviklingsaktørar har fylkeskommunane viktige leiarroller i å invitere til samarbeid regionalt i forpliktande partnerskap for å prioritere og koordinere innsats ut frå nasjonale og regionale mål og strategiar for innovasjon, omstilling og utvikling av gode stader.
- **Samarbeid med storbyane:** Regjeringa vil følgje opp det samarbeidet med storbyane som blei etablert i samband med storbymeldinga, mellom anna om koordinering av statleg politikk og om datagrunnlag for å følgje utviklinga i storbyområda.

- **Internasjonalt samarbeid:** Regjeringa legg opp til at Noreg skal halde fram med å delta aktivt i fleire typar av samarbeid for regional utvikling over landegrensene, gjennom Barentssamarbeidet, Interreg og nordisk samarbeid.
- **Auka handlingsrom for fylka:** Ein mindre del av den særskilde regional- og distriktpolitiske innsatsen under Kommunal- og regionaldepartementet blir nytta også utanfor det distriktpolitiske verkeområdet. Regjeringa legg opp til at handlingsrommet for fylka blir utvida ved ei endring av dei geografiske grensene for bruken av midlar til tilretteleggjing for regional utvikling. Dei geografiske grensene for direkte bedriftsstøtte vil gjelde som før.

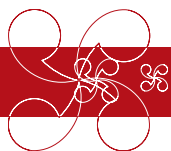
Styrkje grunnlaget for vekstkraftige regionar

- **Utbygging av infrastruktur:** Regjeringa vil utnytte potensialet for regionforstørring og utviding av arbeidsmarknader gjennom utbygging av infrastruktur, særleg i mellomstore og mindre byområde. Regjeringa legg også vekt på fjerning av flaskehalsar i infrastrukturen i alle regiontypar, både for transport og for IKT.
- **Lokalisering av statlege verksemder:** Lokaliseringspolitikken skal medverke til å utnytte og forsterke kompetansemiljø og gjere arbeidsmarknaden meir variert og attraktiv i landsdelssenter og i mellomstore byar og småbyar. Det er også aktuelt å lokalisere verksemder med lite behov for spesialisert kompetanse til område med småsenter. Nye statlege verksemder skal som hovudregel lokaliserast utanfor Oslo.
- **Høgre utdanning og FoU-miljø:** Regjeringa vil sikre ei positiv utvikling i utdannings- og FoU-miljø i mellomstore og små byar. Dette er viktig for tilgangen på utdanna arbeidskraft, for å auke talet på spesialiserte arbeidsplassar og for å utnytte potensialet for næringsutvikling gjennom samarbeid mellom nærings- og samfunnslivet og utdannings- og forskningsmiljøa.

Innovasjon, omstilling, sysselsetjing og lønnsame verksemder

- **Innovasjon:** Regjeringa er opptatt av å sjå innovasjon, internasjonalisering og regional utvikling i samanheng. Innovasjonspolitikkk er ein nødvendig og viktig del av regionalpolitikken, både i nasjonal politikkkutforming, i regionale utviklingsstrategiar og i lokalt tiltaksarbeid. Ein regionalt tilpassa innovasjonspolitikkk handlar mellom anna om å ta utgangspunkt i konkrete potensial og hindringar for auka nyskaping og om å ta i bruk lokale og regionale konkurransefortrinn. Det handlar også om å fremme gode samarbeidsprosessar mellom næringsliv, kunnskapsmiljø og styresmakter, og å auke kunnskapen om teknologi, produkt og marknader ute og heime. Dei regional- og distriktpolitiske verkemidla skal mellom anna medverke til å utløyse dei ekstra vekstpotensiala i store og små næringsmiljø i heile landet.

Regjeringa vil derfor satse vidare på næringshagar og inkubatorar, og ei eiga innsats mot høgskolemiljø for å kommersialisere forretningsidéar. I tillegg, og som ei ny satsing, vil Regjeringa frå 2006 setje i gang eit program retta mot regionale klynger av spesialiserte og internasjonalt orienterte bedrifts- og kunnskapsmiljø ("Centres of Expertise"). Det er allereie etablert pilotprosjekt i Ålesund, på Raufoss og i Horten.

- **Omstilling:** Område med tynne næringsmiljø og små arbeidsmarknader møter særlege utfordringar i arbeids- og næringslivet, i takt med struktur- endringar og effektivisering i tradisjonelle næringer som landbruk, fiskeri og industri. Hovudansvaret for nyskaping og omstilling ligg hos næringslivet sjølv. Lokale og regionale styresmakter medverkar i dette arbeidet, mellom anna ved bruk av næringsretta regional- og distriktpolitiske midlar og ulike sektorpolitiske verkemiddel. Regjeringa vil i heilt spesielle tilfelle også vurdere ekstraordinære tiltak.
- **Sysselsetjing:** Regjeringa vil vidareføre bruken av differensiert arbeidsgivaravgift for å styrkje grunnlaget for sysselsetjing i område med svakare vekstkraft i næringsliv og busetjing, tynne næringsmiljø med mange små verksemder og store avstandar til større sentra og marknader. Regjeringa arbeider aktivt overfor EU for å auke det nasjonale handlingsrommet for regionalpolitiske verkemiddel, mellom anna forbruk av differensiert arbeidsgivaravgift.
- **Næringsutvikling gjennom lån og tilskot:** Ein stor del av dei midlane som blir stilt til rådvelde for regionalutvikling, blir nytta til utviklingstilskot og risikolån innanfor det distriktpolitiske verkeområdet. Regjeringa meiner at tilgang på risikokapital gjennom eit kompetent verkemiddelapparat som også er nært og som kjenner lokale tilhøve, kan spele ei viktig rolle for næringsutvikling i det distriktpolitiske verkeområdet, som eit supplement til den private marknaden.

Gi grunnlag for gode tenestetilbod og attraktive stader

- **Tilgang på gode tenester:** Kommuneinntektssystemet skal sikre at alle kommunar og fylkeskommunar har eit likeverdig grunnlag for å gi innbyggjarane gode tenester. I tillegg kjem regionaltilskotet og Nord-Noreg-tilskotet som er grunnlagt i regionalpolitiske mål. Helseføretaka skal sikre alle god tilgang til spesialisthelsetenesta.
- **Attraktive stader:** Byar og bygder må vere attraktive for busetjing og tilflytting og for lokalisering av verksemder. Stader som er attraktive for tilflytting og busetjing gir også betre grunnlag for lokalisering av verksemder, og for eit godt tenestetilbod gjennom tilgang på arbeidskraft. Det er viktig å utvikle strategiar for utvikling av senter og regionar som byggjer på sterke sider og som styrkjer identiteten, der det også blir tatt omsyn til både kjønn og livsfase.

Utgitt av :
Kommunal- og regionaldepartementet

Offentlege institusjonar kan bestille
eksemplar av denne publikasjonen frå:
Statens forvaltningstjeneste
Kopi- og distribusjonsservice
www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@ft.dep.no
Telefaks: 22 24 27 86

Oppgi publikasjonskode: H-2163
Grafisk produksjon: Mentor Media AS
04/2005 - opplag 4000

Foto: Hilde Bringsli og Camilla Foss
Foto fra Røros: Trygve Foss
Foto av forsker: NTNU Info/G.K.

